

5

(Teshuvot ha-Ge'onim)

ויקרא בספר תורת האלהים יום ביום נהגים ה

YESHIVA
LIBRARY
UNIVERSITY

תשובות הגאונים
שערי תשובה

שלש מאות חמשים ושלש תשובות
שנדפסו בכתביד
ע"י הרב משה מרדכי מיוחס ז"ל
עם הערות ופירושים
מהרב ר' דוד לוריא ז"ל

לייפציג תרמ"ח

1971

ספריית ירושלים חובביא

ש ע ר י ת ש ו ב ה

ממשכבה ומושבה של גדה אלא כדי שלא תשחכת חורח
 טהרה מישראל וכיון שטהרה מנדחה ורחלה במים שאובין
 אין מחרסקין ממשכבה וממושבה ועל זה הוא מנהג
 העם בדור הזה בעוד שהיינו דורשין להשיב על הענין
 הזה הגיע אלינו כתב מחכמי הודו וכתב אחד מאנשי
 חוגרמא ואנשי הודו וחכמי סופריה ומלמדיה האריכו
 עינינו רבים ונכבדים בנחציהם והארכנו להשיב עליהם
 בדרך אחר כפי הנמחם והשגחם אשר השיגו ועיינו
 שלומחם וכתב מלילחם לא כתבנו זולתי שהארכנו לכחוב
 רמו הדברים מאשר שלחנו להם לכן חכמים הנבונים
 לא אליכם לערוח ענמיכם על כוונת הדברים האלה
 הנה ידענו כי יש שבר בכל העמים אשר אין להם חורה
 חכמה וחוכיה זולתי אחסם ההולכים בחשך מחכמי
 הטבעי וחוכים כי אין חורה אחר זולתי וזו היא וזו
 מחשבתו העליונה הברה והחורה הוא בדרך עבד כפי
 מוחם הריקן והלא נחויב כי נגבוע שמים מארך קן גבוע
 דרכי מדרכים ומחשבותי מחשבותיכם ומי יוכל להשיג
 דעת מחשבת פתח אחד מעבדי השב' כ"ט וכ"ט דעת
 מחשבת המלך הגדול רס ומשא שוכן עד וקדוש שמו אשר
 כל צבא המרום נלאו מחקירת חכמתו והשגחו ובלב
 שואלים איזה מקום כבודו ומה לכם חזקתו עמו ופני
 עניים בחורה חמחו בשמעם אח דבריהם ויבי לשונם
 בדרכי ארשט"ו וחבריו ודנים חורחו ית' בצאותו הדך
 מי שמע מלח מי ראה כאלה היוחל ארך במעמד הר
 סיני ביום אחד אס יולד גוי בחוק שמים ואר' בקיומ'
 בשמוע אח דברי אומ' נעשה ושמע ובלוחה שעה ארך
 יראה וסקטה ושמים עמדו על חכמתם והעולם עמד
 על קיומו והכל על הדברים האלה וחסם עושים
 במשקל דעת יולדו ית' שהוא דעת החורה ממש לדעת
 הצילוריק רמה וחולעה חוהו ובהו אשר אין בו ממש

סימן א מה ששלחם שלח לצור שקרא ישראל
 במקום כהן ונכנס כהן קודם שיברך ישראל הוא ראוי
 שיעמוד בחיבה אחוה ישראל ולא יקרא ולא ישב אלא
 עומד בעמידה עד שישלימו כהן ולוי ואח"כ יקרא הוא
 אחריהם ואין בזה משום שבת אלא מכון עומד לכבוד
 החורה וכן מקו' למכבדיה והוא מומן אחריהם ואין
 קורין ישראל אחר קודם סימנו:

סימן ב ברבו אח' המבורך לא הויא החחלה
 דחוקין כל יומא בשליחא דלבורא דאח' ברנו אח' הי'
 המבורך קודם חפילה וליה בה איסורא כלל' אשר
 בחר בנו הויא החחלה דהא ברנו אח' כלומר שלוח
 לצור נוחן לעולים רשות לברך משום ישמעאל בני ברכני:
סימן ג בחרון כהייהם הכי נמי שריין למעבד
 דהכי חונייא דעבדי בומ' דאיה ביה חתן וכן המנהג
 בשתי ישיבות:

7 סימן ד שאלה היין אשר ימוג בו יין מבוסל
 אס יש לברך עליו בורא פרי הגפן אס לאו:

חשובה אס יהיה הרוב מן היין שאינו מבוסל
 מברכין עליו בורא פה"ג אבל אס הרוב הוא מן היין
 המבוסל מברכין עליו שהכל זה אינו ראוי לקידוש היום
 מפני שאין אומר קידוש היום אלא על היין הראוי לנסך
 ע"ג המזבח וכיון שיש בזה מן המבוסל אינו ראוי לגבי
 מזבח ואין אומ' עליו קידוש היום:

סימן ה שאלה על גדה אשר רחלה אחר ימי
 נדחה במים שאובין והיא שומרת שבעת ימי נקיים אס
 יש לה משכב או מושב או לא.

חשובה אס על עיקר החורה חסם דורשים כל
 זמן שאין הגדה טובלת במי מקוה היא כשאר בעלות
 גדה דכתיב והדוה בנדחה תהא בנדחה עד שחבוא
 במים וזריכה למשכב ומושב אבל בזמן הזה שאין מחרסקין

שאלות ותשובות

הרי"ף

לרבינו הגדול

רבי יצחק ב"ר יעקב אלפסי

יר"ל ע"פ דפוסים ראשונים וכתבי יד
עם שינויי נוסחאות, ציונים, הערות ומקבילות

כרך ראשון

חלק א — מהדורת ליורנו תקמ"א

חלק ב — מהדורת בילגוריי תרצ"ה

חלק ג — תשובות הרי"ף מתוך "תשובות הגאונים" לרא"א הרכבי

מכון אור המזרח

מכון ירושלים • תשס"ח

מזכרין עליו זורח פרי הגפן^ב, אבל אם יהיה הרוב מן היין המבושל מזכרין עליו שהכל^א. וזה וזה אינו ראוי לקידוש היום^ד, מפני שאין אומרים קידוש היום אלא על היין הראוי לנסך על גבי המזבח, וכיון שיש בזה מן המבושל אינו ראוי לגבי המזבח^ה.

רצה

76 שאלה היין אשר ימווג בו יין מבושל^א, אם נוכל לזכך עליו זורח פרי הגפן או לא.

תשובה, אם יהיה הרוב מן היין שאינו מבושל

שינויי נוסחאות
רצה 1 ליתא. 2 ליתא.

הביא מהתשב"ץ שכתב ביין שנתערב בשכר שלא יצא מכלל יין עד שיהיה הרוב שכר ממה שאמרו ברכות מד, א כל שהוא עיקר ועמו טפילה מוכר על העיקר ופותר את הטפילה וכ"ד הרמ"א שם, א. אבל בביאור הגר"א שם כתב דהך כל שהוא עיקר וכו' לא מיירי בנתערב אלא שאוכלך יחד אבל ביין שנתערב לא תליא ברובא שהרי אמרו שבת עז, א ועוד כל חמרא דלא דריא עליה תלת מיא לאו חמרא הוא והרי הוא רוב מים ואפילו הכי מזכרין עליו בורא פרי הגפן. ועיין שערי תשובה או"ח שם, ג שצ"ח לתשובת רבינו זו, וע"ע ט"ז שם, א ומ"א שם, ג. ג] הראשונים כתבו שדעת רב צמח גאון ורש"י ד"ח מבושל אין מזכרין עליו בורא פרי הגפן, והתשב"ץ ח"א סי' פה כ"כ גם בשם ר"ע גאון במגילת סתרים בשם רב האי גאון [ועיין אבני נזר ח"א סי' צו שביאר למה לא יברך עליו בורא פרי העץ לדעתם]. ודעת התוספות פסחים קט, ב ד"ה ארבע כוסות וב"ב צז, א ד"ה אילמא הרמב"ם ב"ב שם, ב ד"ה וגרסין בירושלמי הרשב"א תשובות ח"א סי' תשסו והרא"ש ב"ב פ"ו סי' י שמזכרין עליו בורא פרי הגפן, וכ"כ הטור והשו"ע או"ח רב [ועיין מ"ב שם, ד שהדין כן בין אם בישל היין בין אם בישל ענבים וצמקים לעשות מהם יין, וע"ע אבני נזר יו"ד סי' קיג] ובדעת הרמב"ם כתב המ"מ שבת כט, יד שאין דעתו שמזכרין עליו שהכל, שלא הזכיר כן בהלכות ברכות, והב"י שם כתב שרבינו ירוחם כתב בשם הרמב"ם שמזכרין עליו שהכל, וכתב עליו שלא מצא שכ"כ הרמב"ם ואם משום שכתב שאין מקדשין עליו הרי פירש הטעם שאינו ראוי לנסך על גבי המזבח. ד] עיין מעשה בצלאל ריקאנטי שם שביאר הא דברובו חי לא כתב רבינו שמקדשים עליו [ולנוסח שלפנינו "זה וזה" מפורש להדיא שאין מקדשין עליו], משום דאי מין במינו לא בטל הרי אין אין בו רביעית חי ואינו ראוי לקדש עליו, אבל לגבי ברכה שפיר מזכרים עליו בורא פרי הגפן דלא גרע החי מעיקר שמזכרין עליו. וצ"ח לדעת רבינו הלכות ע"ז לו, ב מדפי הרי"ף דמין במינו לא בטל, ושהראשונים שם כתבו שחזר בו וכ"ד בהלכות חולין, וע"ע איי הים תה"ג שערי תשובה שם. ה] מנחות פו, ב. וכ"כ הרמב"ם שבת כט, יד וכ"כ הטור או"ח רעב בשם רב האי. והמ"מ שם כתב שאף שלא נזכר בגמרא דעת כל הגאונים שאין מקדשין עליו ולא כן רוכלא נחשוב וניזיל. והתוספות ב"ב שם כתבו להוכיח שמקדשים ביין מבושל מירושלמי שקלים ג, ב ופסחים י, א דאמר ארבע כוסות שאמרו יוצאים ביין מבושל

שפיר דמי. והב"י שם הקשה דהא איכא למיחש לפגמו של האחרון שיאמרו חלל הוא ולפיכך קראוהו אחר ישראל, ועוד איכא למיחש לפגמו של הראשון שיאמר אחר שקרא ישראל נודע שכהן ראשון חלל הוא ולכן חזרו לקרות כהן אחר. ויישב דלפגמו של ראשון ליכא למיחש דאם איתא דפגום הוא בעודו קורא היו מרננים אחריו ומיד היו מודיעים לחזן, ולפגמו של שני ליכא למיחש כיון דקרו בתריה ללוי ואם הכהן פגום הרי יאמרו שגם הלוי פגום הוא וכולי האי לא חיישינן. וסיים דבריו דהאידינא נהוג עלמא לקרות כהן אחר כהן בהפסק ישראל ביניהם וכשקורא החזן לשני אומר אף על פי שהוא כהן, וכתב שאפשר דטעמא משום שבזמן התלמוד שהיו ישראל מרובים במקום אחד היה מקום לחוש לנכנסים שהם מרובים, אבל האידינא קהילות ישראל קטנות והנכנסים מועטים וכבר יודיעים הנשארם שהוא כהן, ומה שאומר אף על פי שהוא כהן לרווחא דמילתא הוא. והדרישה שם כתב שלפי הטעם שכתב הב"י בהא דלא חיישינן לפגמו של השני הרי זה דוקא בשקראו ללוי אחריו, ונתלק עליו ודעתו שאף בשקראו לישראל אחר הכהן מאחר שאומרים בפירוש שהוא כהן ליכא למיחש לפגמו. והט"ז שם, ט כתב דליכא למיחש לפגם אלא כשמשינים מסדר שתקנו חכמים שלכך ירננו אחריו, אבל אם עשו מתחילה כסדר שתקנו חכמים ליכא למיחש לפגם וע"ע מ"א שם, יד. ודעת הב"ח שם דהא דקורין כהן אחר כהן בהפסק ישראל היינו בשהשני מוחזק וליכא למיחש לפגמו, אבל היכא דאיכא למיחש לפגמו של השני אין קוראין לו אחר כהן אף בהפסק ישראל. ודעת הפרי חדש שם, י שלעולם אין חוששין אלא לפגמו של הראשון שנפגם על ידי שיעלה אחר, אבל השני יחוש לעצמו ולא יעלה.

רצה נכפל בתה"ג שערי תשובה סי' ד, והובא בריקאנטי סי' עז יש מי שאומר וכו'. א] עיין טור יו"ד קכג וב"י שם שנחלקו הראשונים אם משהרתיח מיקרי מבושל או דבעי שיחסר ממידתו על ידי בשולו, אמנם עיין תשב"ץ ח"א סי' פה שכתב שאפשר שהגאונים שאמרו שאין מזכרין בורא פרי הגפן על יין מבושל וכל שכן שאין מקדשין עליו לא אמרו כן על היין שנתבשל מעט ונשאר שם יין עליו, אלא על היין שנתבשל הרבה ונעשה כעין דבש ולא נשאר עליו שם יין. ובמעשה בצלאל ריקאנטי שם נסתפק במחצה חי ומחצה מבושל אם אפשר לצמצם, מה דינו. ב] הב"י או"ח רב

10

ומיהו איכא למימר דלדמי' בעלמא קאמר ליה אלב קושטא דמלתא דהך מתניחין דנבל פלוגמא דבאי נפשה ויין אין שם כהן או יש שם כהן פליגי בשלם וחסוב הי מיניהו עדיף דמלקא דעמא דמאי לאו. וכן פירשו הרמב"ם בפירושו וכתבנו פ' ה':

שְׁלֵם, וְלֹא תִצֵּי בְּצֵל גְּדוּלָּתוֹ. וְרַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר, לֹא כִּי, אֲלָא תִצֵּי בְּצֵל גְּדוּלָּתוֹ. וְכֵן הִזְהָרְבִי יְהוּדָה אֹמֵר, תוֹרְמִין בְּצֵלִים

מִבְּנֵי הַמְּדִינָה עַל הַכּוֹפְרִים, אֲבָל לֹא מִן הַכּוֹפְרִים עַל בְּנֵי הַמְּדִינָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְאָבֵל פּוֹלְטֵיקוּן: אוֹ תוֹרְמִין זִיתֵי שְׁמֹנִי עַל זִיתֵי כֶּבֶשׂ, וְלֹא זִיתֵי כֶּבֶשׂ עַל זִיתֵי

לפי שהוא מתקיים: וז"ל חצי בצל גדול. אף על פי שהוא יפה ממנו: רבי יהודה אומר לא כו. כי יהודה לטעמיה. דלמא לעולם הוא מורס מן היפה: מבני המדינה. טובים לאכילה מן הכופרים הנבלים של בני הקפרים, אבל של בני הקפרים מתקיימים יותר: מפני שהוא מאבד פולטיקין. נבלים של בני המדינה הוא מאכל לאנשים חסונים והם יפים יותר מאותן של בני הכפרים. פולטיקין, בני פלטרין של מלכיס: ו תורמין זיתי שמן. העומדים להוציא שמן: ע"י זיתי כבש. זיתים שאין

בצלים גדולים: וכופרין. מיוחסין לכפר יודע והם בצלים הבאים מן הכפרים והם הקטנים ורבי יהודה סובר כי הבצל הגדול הוא יותר טוב. ואמרו אב"ל מן הכופרים על בני המדינה. והביא ראיה רבי יהודה כי הבצל הגדול הוא יותר טוב באמת מפני שהוא מאבד פולטיקין. והם בני אדם המטונגים והמפונקים בעלי העושר המרווחים במונותם. ואין הלכה כרבי יהודה: ו זיתי שמן. הם הזיתים המוכנים להוציא

ציינים
פ"ה מה' תרומות ה"ב:
ו תורמין. מ"י שם
ה"י. עור ופ"ע שם
קעף פ"ג:

שינויי נוסחאות
ולא נרשמו לא ונר"ם
אבל לא ונ"ה נכנסו.
אב"ל לא מן הכופרים
נרשמו ולא כופרים.
פולטיקין נ"ס פולטיקין
ונרשמו פולטיקין.
ו תורמין נ"ס תורמין.

חידושי מהר"ח
ה (תרי"ח ד"ה) תורמין
בצל קטן שלם. פי'
הרשב"ל לפי שהוא
מתקיים כו פלוגמא
כאפיה נפשה כו. וכן
פירשו הרמב"ם
בפירושו וכתבנו
פ"ה כו עכ"ל. לא
הבנתו דעת הרמב"ם
דלפיו למה כבדו וכן
היה ר"י אומר כו למה לו
להביא ראיה הלא גם ה"ק
מודה שגדול יותר חשוב
קטן רק שקטן שלם

תוס' רעקא
ו (אה"ב) ו תורמין.
קשה לי להרמב"ן דסבר
דזיתים וענבים כשאר
פירות שאין חיבים
מדאורייתא רק אחר
שיעשו תרומה וצנה.
וכי"כ רבנו יונה ברוב
דף מ"ה ע"א ד"ה כל
שעבולו במשקל. ולמאניה
דאה פפורשת ליה
מדאורייתא ספיג דחלה
בטובא רשב"ל מהרמב"ן
בשל כרוב. והא תן
כיצא בה וכו' אמר ר'
מנא קיימא שפטן של
זה מסק. הרי להדיא
דזיתים עצמן רק מכל
מדבבן וכי"כ מהרשב"א
בתי' אגדות יומא דף ע"ו
עיב אי"כ אין תורמין
זיתים על שמן לולא
הפטר בהן כפי"א מ"ח.
וכי"כ תורמין משמן על
זיתים הנכבשים כשם
מ"ט הרי מפריש מחיוב
על הפטור או איכא
דאפילו בדעבד אין
תורמין תרומה וצ"ע:
(אה"ב) כ"כ ד"ה
תורמין. העומדים
להוציא משמן. וקשה
הא הרי דבר שלא נגמר
מלאכתו וצ"ע:

נימוקי הגר"ב
פ"ב ותורמין זיתי שמן.
כ"ב ר"ל דזיתי שמן דעתו
לכנס ג"כ ושומדים
לאכילה דל"כ הרי מדבר
שאינו נגמר על הגמור
ואין מוכנסין וכו"ם פ"ס
דע"ל.

תוספות אנשי שם
ה כ"ב ד"ה וז"ל חצי
כו שהוא יפה כו. פי'

פירוש המשניות להרמב"ם

שמנן כי שמנן הרבה וטוב משמן הזיתים שאינם ראויין אלא לכבישה למיעוט שפנן וחי' יתברך אמר בהרבה את חלבו ממנו וחלבו הוא הטוב והיפה שבו כמו שאמר (בראשית מה) ואכלו את חלב הארץ. וכבר בארנו בתחלת כלאים כי הזוגין מין כמיני החטה גרוע ונפסד ולשם נחבאר דעת ר"י שהוא סובר קישות ומלפפון שהם נקראין כערבי כיארוקתא שהם כלאים זה בזה ואין הלכה כר"י.

מלאכת שלמה
כתבנו כתב בכל מקום בין שיש שם כהן בין שאין שם כהן ע"ש ופסקו כה"ק. אבל ה"ר יונה ז"ל פסק הלכה כר' יהודה: ו תורמין זיתי שמן. העומדין להוציא שמן וכו'. לטון כ"ע ז"ל. וכתב עליו ה"ר יהוסף ז"ל פי' זה אינו נראה דהא הזית שמן לא נגמרה מלאכתו ונראה דזיתי שמן גם הם נרעלות לכבשם והם יותר משובחין מזיתים כגש כיון שהם שמיים ע"כ וי"ס שכתב בהן אין תורמין זיתי שמן וכו' ופשיטא שהוא טעות גמור:

י כ י
היפה עדיף וז"ל לפסידא דכהן וקו"ל כה"ק: כו דשלים מתקיים טפי ונאין שם כהן מיירי. וי"ל חפ"י ניש שם כהן שלם עדיף: כו לטעמיה' אולי: כ"ח אף דבני כופרים מתקיים טפי. דבני מדינה עדיף טפי: כ"ט דבני מדינה: ל עדעליתע. מזה מוכח דהם חשובים טפי מטופרים: לא זמ"ס (ב) מלאים שמן העומדים לאכילה (ג) ונדלא כמשתה מר"מ ור"כ שכתבו שעומדים לעזר שמן. דאי"כ הו"ל שלם נגמר מלאכתו כפי"א מ"ן: ל"ב שאין שמיים כ"כ ואין נאכלים כ"א ע"י כבישה בני מלח ומומן. וטעמיה מדח"ל מהיפה המתקיים משא"כ איכא לא:

לפרש לעיל פ"ה מ"ה לזין תורמין מפטור אחיוב. רק מלא הביא שליט אשהיבא שליט. דבידי שמים חליא. וכי"כ נא"ל כלל לבוא לידו חיוב כלקט ופאה ומעשר. ואף דאפשר למחשיל עלה. לאו מנהו לאתשולי עלה. גם או פנים חדשות בלא לכהן: (ג) כ"י הר"ב העומדים להוציא שמן. וכתב עלה רבינו הג"ל (אה"ב) וק' הא הו' דבר שנגמל' וצ"ע עכ"ל. וזקוד על חפ"י לפני ה'. כי הוציא ע"י הערות. כעין הנשר המכה חמה כנפשו וכאשר הערתי סו' לא. אמנם לאשר גם הר"מ כ' כן. נ"ל דכוונה רבוחי דר"ל שראויין להוציא שמן. אבל מיירי ביחדם לאכילה. ולכן דקדקתי וכתבתי ודלא כמשתה מהר"ב וכו':

משנה ראשונה
להפטר תרומה כדענד דמי וכו' סבר שאני הכא דכתיב למשחה כמו שפירש לקמן: ה וכן היה ר' יהודה אומר תורמין בצללים מבני המדינה כו. וצ"ע מאי קמ"ל כהא הא היינו רישא דאולי בתר יפה ולא בתר מתקיים. ונראה דטופרים ובני המדינה חלקין בטעם שהכופרים חריפים טפי ורובא דעלמא אכלי להו. ובני המדינה לא חריפי כ"כ והם לאנשים מעוגנים. וס"ל לר"י דאפי' הכופרים חביבי לרובא דעלמא וגם לתורם עמנו ולכהן הכא לא אולי בתר חביי אלא בתר היסב דכתיב למשחה לגדולה כדרך שהמלכים חוכלין וכיון שבני המדינה הם מאכל פולטיקין מנהו לתורם מהם ויחייב למשחה. והשתא איכא למימר דבני המדינה וטופרים שיש ביניהם ובמתקיים ואפילו במקום שיש כהן ס"ל לר"י דמאכל פולטיקין מנהו טפי וחסמים ס"ל כיון דאין מתחייב דבני תורם מוצ"ו. וכי"כ שהרמב"ם כתבנו לא העתיק כהא או דבני המדינה וטופרים אפי"ן שהעתיק לכל השנים כהא כלל הטו שלם ויחיי

היגיונות שבו חנוך

עם חולין מותר, מדהו"ל תרי דרבנן. התרומה ירק דרבנן. ורמוע נמי מדרבנן. ורק בצלים וכדומה דהרפי טובא והן תרומה שכבשו עם חולין נאסרו באין ט': משנה יא כבד איסור שבשלה עם היתר צריך ט' נגד הכבד. אבל כבד היתר שנתבשלה עם איסור מותרת. דמטרטרודה לפלוט דמה לא בלעה. ואפי' דם עצמה שפולטה אינה בולעת מה"ט. רק לדין אפילו בבשלה

תוספות יום טוב תרומות פרק י"א ר' עובדיה מברסגורא

פ"א א רבי יהודה מתיר מפני שהוא משביחו. ולא קשיא אדמוקף פרק ז' דאין תורמין מן המנושל על שאינו מנושל משום דהוה מן הרע על היפה. דמשני זירושלמי תמן מנין זבועלים והכא זכהן. ללכהן המירו לבשל שמשביחו דמחייס לו. חבל זעלים לריבין לתרום מן היפה ושאינו מנושל יפה לשתייה ולא

וגרורות לתוך המורקיס, מפני שהוא מאבדן, אכל נותנין את היין למורקיס. ואין מפטמין את השמן, אכל עושין את היין יגוקלים. אין מבשלין יין של תרומה, מפני שהוא ממועט. רבי יהודה מתיר, מפני שהוא נשמים, שזועלים את השמן ואזיל לאיבוד, אי נמי דלא חוי השמן לאכילה כשהוא מופוטס. יינומליים. נותנים לתוך היין דבש ופלפלין: מובעיטו. שמחסר ומתמעט על ידי הניסול. ואיח דמפרשי, שממעטו משומיו, שאין בני אדם רגילין לשחוט יין מנושל כמו חיי: מפני שהוא משביחו. ומחייס יומר. ואין הלכה כר' יהודה:

פ"א א רבי יהודה מתיר מפני שהוא משביחו. ולא קשיא אדמוקף פרק ז' דאין תורמין מן המנושל על שאינו מנושל משום דהוה מן הרע על היפה. דמשני זירושלמי תמן מנין זבועלים והכא זכהן. ללכהן המירו לבשל שמשביחו דמחייס לו. חבל זעלים לריבין לתרום מן היפה ושאינו מנושל יפה לשתייה ולא

פירוש המשניות להרמב"ם

ומחזירין אותו במדרגת השמים שעושין הרופאים שאינם ראוים לאכילה: יינומליים. הוא דבר מעורב משמן ויין ודבש ופלפלים וידוע כי היין כשנתבשל חסר בבשרו וטעמו וריחו

מלאכת שלמה

פ"א א לתוך המורקיס. ס"א נחוק: אבל נותנין את היין למורקיס. זירושלמי מוקי לה ר' יוחנן דרבי היא דתניא יין למורקיס רבי מחיר דלמחוקי טעמא יהבי לי ור"א גר"ש אומר דלעצמי וזהמא יהבי לי וקא מפסיד חוכלי תרומה לסיפק אס עבר ונתנו רבי חוסר לריס ור"א גר"ש מחיר לריס דלא הוא אכילה ומי"מ אפי' מאן דמחיר הכא גבי תרומה חוסר מורקיס של עובד כוכבים נחסי' ע"ז פרק שני משום חומרא דע"ז דלפי' הנאמה אסורה דכתיב ולא ידבק בידך מאומה מן התרס: מפטמין. מרקחין את הכשמים תרומס רוקח זירושלמי מפטס: יינומליין. יין דבש ופלפלין ונלע"ד הוא טעריקין יין מלי דהיינו דבש. לן ר"ל פלפלין ע"כ ואיח דגרסי יינומלין. והוא נקרא ג"כ קונדיטון כדאי' במדרש צפרשת כדש השלשי נמשלה תורה לקונדיטון מה הוא יש בו יין דבש ופלפלין אף ד"ת כן ע"כ. והביאו הר"ן ז"ל כפי' אין מעמידין דף שני"ב ע"ב. ונתבטוהו אן מנשלין יין של תרומה דרך לבשלו כשהוא חירוס ונתמין בו דבש ומתעלה ע"כ: ור' יהודה מתיר מפני וכו'. נראה דקאי נמי ארישא דאין מפטמין כדמשמע זירוש' שהעקמו פ"ח דמס' שרישאל ידע שבשלו

תפארת ישראל

פ"א א של תרומה: ב שומן דגים: ג כשחטן למורקיס ומשליקן משא"כ כשאכלן שרי: ד ללא לעצמי וזהמא לנד עבד כ"א גם לטעמא: ה וירלען: ו של תרומה צבשמים חולין

משנה ראשונה

פ"א א מפני שהוא מאבדן. פ"י הר"ב שרגילין לסחטן וכו' ע"כ. וכלאו טעמא שמאבדן לכה חוסר צביטה חע"ג דלמרי' נמי"ג אין משנין פינות מבריות. היינו לעשות מן אוכל משקה. אבל הכא מורקיס וחי אוכל הוי. והא דטעמי' יין למורקיס חע"ג דמשנה את המשקה

פ"א א רבי יהודה מתיר מפני שהוא משביחו. ולא קשיא אדמוקף פרק ז' דאין תורמין מן המנושל על שאינו מנושל משום דהוה מן הרע על היפה. דמשני זירושלמי תמן מנין זבועלים והכא זכהן. ללכהן המירו לבשל שמשביחו דמחייס לו. חבל זעלים לריבין לתרום מן היפה ושאינו מנושל יפה לשתייה ולא

פ"א א רבי יהודה מתיר מפני שהוא משביחו. ולא קשיא אדמוקף פרק ז' דאין תורמין מן המנושל על שאינו מנושל משום דהוה מן הרע על היפה. דמשני זירושלמי תמן מנין זבועלים והכא זכהן. ללכהן המירו לבשל שמשביחו דמחייס לו. חבל זעלים לריבין לתרום מן היפה ושאינו מנושל יפה לשתייה ולא

פ"א א רבי יהודה מתיר מפני שהוא משביחו. ולא קשיא אדמוקף פרק ז' דאין תורמין מן המנושל על שאינו מנושל משום דהוה מן הרע על היפה. דמשני זירושלמי תמן מנין זבועלים והכא זכהן. ללכהן המירו לבשל שמשביחו דמחייס לו. חבל זעלים לריבין לתרום מן היפה ושאינו מנושל יפה לשתייה ולא

פ"א א רבי יהודה מתיר מפני שהוא משביחו. ולא קשיא אדמוקף פרק ז' דאין תורמין מן המנושל על שאינו מנושל משום דהוה מן הרע על היפה. דמשני זירושלמי תמן מנין זבועלים והכא זכהן. ללכהן המירו לבשל שמשביחו דמחייס לו. חבל זעלים לריבין לתרום מן היפה ושאינו מנושל יפה לשתייה ולא

פ"א א רבי יהודה מתיר מפני שהוא משביחו. ולא קשיא אדמוקף פרק ז' דאין תורמין מן המנושל על שאינו מנושל משום דהוה מן הרע על היפה. דמשני זירושלמי תמן מנין זבועלים והכא זכהן. ללכהן המירו לבשל שמשביחו דמחייס לו. חבל זעלים לריבין לתרום מן היפה ושאינו מנושל יפה לשתייה ולא

פ"א א רבי יהודה מתיר מפני שהוא משביחו. ולא קשיא אדמוקף פרק ז' דאין תורמין מן המנושל על שאינו מנושל משום דהוה מן הרע על היפה. דמשני זירושלמי תמן מנין זבועלים והכא זכהן. ללכהן המירו לבשל שמשביחו דמחייס לו. חבל זעלים לריבין לתרום מן היפה ושאינו מנושל יפה לשתייה ולא

פ"א א רבי יהודה מתיר מפני שהוא משביחו. ולא קשיא אדמוקף פרק ז' דאין תורמין מן המנושל על שאינו מנושל משום דהוה מן הרע על היפה. דמשני זירושלמי תמן מנין זבועלים והכא זכהן. ללכהן המירו לבשל שמשביחו דמחייס לו. חבל זעלים לריבין לתרום מן היפה ושאינו מנושל יפה לשתייה ולא

פ"א א רבי יהודה מתיר מפני שהוא משביחו. ולא קשיא אדמוקף פרק ז' דאין תורמין מן המנושל על שאינו מנושל משום דהוה מן הרע על היפה. דמשני זירושלמי תמן מנין זבועלים והכא זכהן. ללכהן המירו לבשל שמשביחו דמחייס לו. חבל זעלים לריבין לתרום מן היפה ושאינו מנושל יפה לשתייה ולא

בס"ד

חדושי הרמב"ן השלם

על מסכתות

בבא מציעא, בבא בתרא

סנהדרין, מכות

שבועות, עבודה זרה

עם קונטרס

דינא דגרמי

עם מפתח מקורות

ועם ליקוטי ספר תורת האדם, מסודרים
בסדר המסכתות הנ"ל ועל מסכת בבא קמא

מוגה ע"פ כתבי יד ודפוסים ראשונים
וע"י צוות תלמידי הכמים
בציון מראי המקומות למוכאות בדבריהם

בעריכת

מכון מערבא

למחקר תורני

עיה"ק ירושלים תובכ"א

שנת רבינו משה ב"ר נחמן לפ"ק

(פסיקתא דרבי כהנא) בפרשת החדש השלישי, נמשלו דברי תורה לקונדיטון, מה קונדיטון יש בו יין דבש ופלפלין כך דברי תורה וכו'.

ואיכא למידק נמי ולימא למעוטי גפן שהדלה על גבי תאנה שהוא פסול לנסכים כדאיאתא (במנחות) [בבכורות יז, א]. ואיכא למימר דלא ממעט מהכא אלא יין דאישתני בטעמיה לריעותא, כמו שפירש הרב ר' שמואל ז"ל, אבל גפן שהדלה על גבי תאנה לא אישתני לריעותא, אלא שאסור משום דבעינן נסכים שלא נשתנו וקרבן שלא נשתנה כבש בן כבש מששת ימי בראשית ולא פסלו לקידוש היום.

ומכל מקום יין מעושן שפסול לנסכים (כדאימא מנחות פו, ב) היה לו למעט מקידוש היום. ואפשר דאין הכי נמי, והאי דלא קאמר הכי משום דאפילו לבורא פרי הגפן פסול. ולא מסתבר לי.

אלא נראה שהמעושן כמבושל, ומפני שנשתנה מבריותו ולא משום גריעותו, וכשם שלמדנו שמקדשים על המבושל כך נאמר על המעושן. וקשה לי ולימא למעוטי מתוק, דנתן (מנחות פו, ב) לא יביא ואם הביא פסול. ויש לומר משום דרבינא מתריץ התם (טז פו, א) כרוך ותני, אבל לרב אשי דאמר חוליא דשמשא [נגמי - דפירא] מאיס הכא [ני"א - הכין] נמי.

חמר חיוריין. לענין קידוש בעי דעליה קיימינן. אי נמי בין לקידוש בין לנסכים, דאי לנסכים דווקא הוה ליה למימר מהו לנסכים. ועוד דקא פשיט אל תרא יין כי יתאדם (מעלי כג, א), אלמא אינו קרוי יין אלא אדום. ומה שדחק הרב (רש"י) [ר"ש - בגי' ז"ל אינו נכון (ראה לעיל ד"ה נזק)].

וקשה לי כושי אמאי כשר. ויש לומר אדום הוא אלא שלקה. אי נמי כושי אינו שחור גמור כדמשמע במסכת סוכה (זו, א). תדע מדלא קאמר שחור כדתנן (נדה יט, א; סד, ב) לענין דמים ובכל מקום [ה"ל - ובכמה מקומות] (סוכה ג, ז ועוד).

וקשה לי מאי קא מיבעיא ליה, הא תניא בפרק ערבי פסחים (פסחים קח, ב) לענין ארבע כוסות רבי יהודה אומר עד שיהא בהן טעם ומראה יין, ואמר רבא מאי טעמיה דר' יהודה דכתיב אל תרא יין כי יתאדם. ואיכא למימר לא פליגי רבנן עליה דוודאי חי ומוזג חדש וישן דקתני (ד)תנא קמא (פסחים טז) כוליהו בטעם ומראה הן ולא פליגי בהו רבי יהודה כלל, וטעם יין לכולי עלמא בעינן כדמוכח בשמעתין (לעיל טו, א) ולא פלוגתא היא. והכא מדרבי יהודה פשיט ליה וטעמיה פריש ליה. והרבה כמותה בתלמוד שאינן מחלוקת.

ואיכא לפרושי דהלכה [ני"א - דהכא] כמאן, בעא מיניה, ופשיט ליה כרבי יהודה. וכן כיוצא בהן בתלמוד (ראה לעיל טו, א ד"ה שמיים). [ומכל מקום לענין קידוש [היום] בעינן אדום.

ושם מצאתי בירושלמי (פסחים פ"ה ה"א) אמר רבי ירמיה מצוה לצאת בין אדום, מאי טעמא אל תרא יין כי יתאדם. ומשמע דאפילו בדיעבד לא יצא, דעד שיהיה בהן מראה יין דיעבד הוא, ומצוה לצאת דיעבד נמי הוא. דגמרא דילן לאו לכתחילה בלחוד היא דהא מנא תיתי, אי בעינן קרא כעין דכתיב לענין קידוש אפילו דיעבד נמי ואי לא לכתחילה נמי כשר, דהא ראוי וחשוב הוא ועולה על שלחן מלכים. ולית לן בגמרא דילן לא יביא ואם הביא כשר, לענין קידוש.

אלעזר אמר אינה מוחלפת תמן בכהן וכאן בבעלים. רבי יוחנן ור' אלעזר חד אמר מפני שממעוטי ממידתו וחד אמר מפני שממעוטי משותיו. ולא ידעינן מאן אמר דא ומאן אמר דא. מן מה דמר רבי יוחנן מיחלפא שיטתיה דרבי יודה, ואמר רבי אלעזר אינה מוחלפת. תמן בכהן וכאן בבעלים הוי דרבי יוחנן אמר מפני שממעוטי משותיו.

74 [וכך - הגי' (וכן) פירושו. שמי שאמר שממעוטי משותיו, לומר שאע"פ ששבח הוא, אסור לעשות כן ביין של תרומה שיש מקצת אנשים שאין שותין אותו. וממה שאמר ר' יוחנן שמוחלפת שיטתו של רבי יהודה אתה למד שהוא מפרש דברי תנא [קמא] [ני"א - מפרש דברייתא] מפני שממעוטי משותיו, והוא כעין מפסיד. ורבי יהודה סבר משביחו הוא לגמרי ואין אדם קץ בו אלא מפני שהוא חזק ביותר, אם כן למה א"ר יהודה אין תורמין מן המבושל על שאינו מבושל, בוודאי מוחלפת השיטה. וסברא דתנא קמא דידיה היא ואיפוך. ורבי אלעזר סבר מאי מפני שממעוטי דקאמר תנא קמא היינו שממעוטי ממידתו. ורבי יהודה מתיר מפני שהוא משביחו ושבחו יותר מהפסדו. ולא התיר רבי יהודה אלא לכהן עצמו מאחר שנתנהו לו, אבל לבעלים אסור לבשלו ולעשותו תרומה מפני שלדברי הכל ממעיטו הוא משותיו, ואף על פי ששבח הוא לו, כיון שיש מקצת בני אדם שאין רוצין בו הרי הוא מפחית דמיו שאין לוקחין קופצין עליו ומפסיד ממנו של כהן. ולפיכך אמרו שאין תורמין ממנו על שאינו מבושל. אבל משאינו מבושל על המבושל תורמין לדברי הכל אע"פ שהמבושל (מושבח) [משובח] שהרי אפשר לבשלו אע"פ שיתמעט. כן נראה לי פירוש הירושלמי. אבל בלשון אחרת שמעתי. מכל מקום למדנו (ו)לדברי הכל ששבח הוא ליין שיתבשל. הילכך מקדשים עליו קידוש היום. L

אבל רש"י ז"ל כתב בתשובת שאלה שאף בורא פרי הגפן אין מברכין עליו. וכן כתב רב צמח גאון ז"ל. ואמרו שמפני כך לא אמרו בשמועה זו דלמעוטי מבושל אתא, (שאפי') [שארף] בורא פרי הגפן אין מברכין [עליו]. אבל כבר כתבנו שאין זה עיקר.

ועוד מצינו מפורש בפרק ערבי פסחים בירושלמי (פסחים פ"ה ה"א), יוצאין ביין מבושל. שמע מינה שמקדשין עליו קידוש היום, ואין צריך לומר בורא פרי הגפן. ואף על פי שאמרו (ע"י ל, א) אין בו משום יין נסך, לפי שאין מנסכין כך אמרו ולא משום גריעותו של יין. L

ויש שכתב חבית שנפל לתוכה מעט דבש כיון שאינו ראוי לנסך על גבי המזבח אין אומרים עליו קידוש היום. ואחרים הכשירו, שלא אמרו יין הראוי לנסך אלא למעוטי מגולה. וכן הוא עיקר, דאי לאו הכי הוה לן לאיתויי הכא למעוטי שנתערב בו דבש. וטעמא דמילתא, דלא ממעטינן הכא אלא יין הפסול מחמת עצמו, אבל יין שנתערב בו דבש הדבש הוא שאוסרו, מפני שפסלו הכתוב מעל גבי המזבח (ויקרא ג, יא), ולא פסלו לקידוש. ואין להשיב אחר טעם זה. ועוד מצינו מפורש במסכת פסחים (ירושלמי פ"ה ה"א) מהו לצאת בין קונדיטון, מן מה דתני בר קפרא קונדיטון בין (ירושלמי - כיון) הדה (אמרו) [אמר] יוצאין בקונדיטון. אלמא יין קונדיטון מברכין עליו קידוש היום. והקונדיטון יש בו יין דבש ופלפלין. ומפורש בהגדה

18

Adret, Solomon ben Abraham

ספר

שאלות ותשובות

הרשב"א

חלק ראשון

[כרך א]

חיברו האדם הגדול בענקים, שושנת העמקים, סיני
ועוקר הרים, כבודו בדור דורים. מנחת שמן בלולה,
מאור הגולה

רבינו שלמה בן אברהם בן אדרת ז"ל

שאלות ותשובות של המלך שלמה בעטרה שעטרה
בנופך ספיר וכל אבן יקרה, משם רועה אבן ישראל
ולכל בני ישראל יהיה אור במושבותם

ועתה יצא לאור מחדש בהגה"ה מדוויקת
מתוך ספרים עתיקים וכתבי יד,
נדפס פעם ראשונה בכולניא שנת רצ"ט
ועתה יצא לאור בהדפסה חדשה, באותיות
מאירות עינים בתוספת אלפי מראי מקומות
ומפתחות מפוסק ומקוטע בצורה חדשה
אשר לא היה עדיין כבושם הזה

שנת תשמ"ט לפ"ק
מכון תפארת התורה
פעיה"ק ירושלים תובב"א

אם מאכיל את הטרפיות שהוא אינו זהיר, וכל זה למיעוט הקפדתו בין היתר לאיסור. ולא כל הימנו לומר שוגג הייתי, שאם כן טבח שנמצאת טרפה תחת ידו דמעבידין אותו (סנהדרין כה, א) לא משכחת ליה אלא בשהתרו בו. וההיא דיבמות אינה דומה כלל להתם במים שאין להם סוף טעה וחשב שכל שעמד עליו אפילו במים שאין להם סוף מעדין עליו ומשיאין את אשתו וצורבא מרבנן שאני. אבל כאן שהטרפיות ידועין הן, ואם לא נודעו לזה אינו ראוי למנותו טבח ולסמוך עליו כלל וזה אין צריך לפנים. ולא עוד אלא שצריך לרקדק אחריו אם ראוי לסמוך עליו אף בקבלת דברי חברות, אם ואינוהו דואג על מה שאירע ומתאנה על כך מקבלין אותו, אבל אם כדי שלא יעבירוהו מאומנותו צריך לחוש בכך הרבה והכל לפי מה שהוא אדם. והמקבל דברי חברות צריך לקבל בפני שלשה חברים דתניא בבכורות סוף פרק עד כמה (ל, ב) הבא לקבל דברי חברות צריך לקבל בפני שלשה חברים.

כא

נכפל לקמן סי' הרלא ובמיוחסות לרמב"ן סי' קטב

שאלת בריאה שנמצאת אצלכם שהיה קצת חכנד עובר דרך לריאה בדרך נקב שהיה מטרפשא והיתה סירכא יוצאת מן הריאה ודבקה לכבד. והיו מטרפין אותה מטעם כל המחמיר תבא עליו ברבה, ואתה היית מכשירה שאין להוסיף על הטרפיות שמנו חכמים דאסור לאבד ממונן של ישראל.

תשובה יפה הנורו הטורפין ולא מדרך החומרא אלא מן הדין, ואין זו תוספת על הטרפיות שמנו חכמים (חולין מב, א) שסירכא שבריאה הם מנו אותה. ואם נפשך לומר שלא מנו סרוכה לכבד, א"כ בא ונתיר סרוכה לטרפשא ולשמנוגניתא דליבא וכן כל הסרכות, חוץ מתרתי אוני שלא כסדרן (שם מ, ב) והלב הסמוכה לדופן שלא נזכרו בגמרא אלא אלו בלבד. אלא הם אמרו שהסירכא אוסרת משום שעשויה להתפרק מצד הריאה וסופה להיות נקובה ומן הדין אסורה.

כב

נכפל לקמן סי' הרל ובמיוחסות לרמב"ן סי' ריט

שאלת עוד, מת כיום טוב ראשון דאמרו ז"ל (ישבת קט, ב) ויתעסקו בו עממין. לאחר שהוא

נתון בארוננו מהו למלטלו ישראל ולחוציאן לבית הקברות, מי נימא מותר מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה שלא לצורך, או לא נאמר שזה מהוצאת אבנים לבנין (ביצה יב, א). וכן אם מותר למלטלו על ידי ארוננו כמעט בתוך התיק (ישבת קטו, ב) וכאבן בתוך הכלכלה (שם קכב, א)

תשובה זו מחלוקת ישנה היא, ואם באתי לכתוב דברי הראשונים בראיותיהם עמל היא בעיני, אבל אנו מקובלים מרבנותינו נוחי נפש שאסור. ואם יש אצלכם ספר תורת האדם לרב רבי משה בר נחמן ז"ל (סוף ענין ההוצאה) לשם תמצאו הכל בארוכה. ומכל מקום מה שאמרת שמותר לטלטל התיבה אף על פי שיש מעות בתוכה וארגו שיש בתוכה אבן. אינו כן, כי לא אמרו (שם קטז, ב) אלא מצילין תיק הספר עם הספר ותיק התפילין עם התפילין אף על פי שיש בתוכן מעות, מפני שהתיק תשמיש הספר והתפילין והן עיקר והמעות כטפילה. והתירו לו לטלטל הכל מחמת הצלת הספר והתפילין כדי שלא יתעכב בהצלתן עד שיוציא הספר והתפילין וינער את התיק. וכן הדין בכלכלה שיש בה פירות והאבן בתוכה, שאם הם פירות דלא מטנפי אסור להוציאה עד שינער את האבן מתוכה כדאיתא בפרק נוטל בגמרא (שם קכב, א), ותיבה שיש בתוכה מעות כיוצא בה. ואם אין בה אלא מעות לית דין ולית דין שאסור לטלטלה, דנעשית בסיס לדבר האסור כמעות שעל הכר וכיוצא בזה. והמת שבארון כיוצא בזה, וכ"ש שהארון אינו אלא לתשמישו של מת ונעשה לו בסיס גמור.

כג

שאלת אם יהיה דין שופר כדון לולב דבעינן ביומא קמא לולב כשר ובשאר יומי לא איכפת לן, וכן בשופר ביומא קמא שופר כשר וביומא תנינא לא איכפת לן.

תשובה אני כך דעתי נוטה בשני ימים ראשונים כיום אחד הן ובשניהם בעינן לולב כשר, דמספק יום ראשון אנו עושין אותן, ואם כן אין מקום לשאלה זו בשופר.

כד

נכפל במיוחסות לרמב"ן סי' קצ ובקצור לקמן סי' תשטו

שאלת הא דאמרינן בפרק המוכר פירות (כ"ב עז, א) אין אומרינן קדוש היום אלא על היוז

הראוי לנסך על גבי המזבח, הלכתא הכין או לא. ואי הלכתא היא, אם מקדשין על יין מבושל או לא הואיל ואין ראוי לנסך על גבי המזבח.

תשובה ההיא דאין אומרין קדוש היום אלא על היין הראוי לנסך על גבי המזבח הלכתא היא, דרב דאמרה ולא אשכחן מאן דפליג עליה. ומיהו ודאי מקדשין על היין מבושל, דהא דאמר רב אין מקדשין אלא על היין הראוי לנסך על גבי המזבח, לאו כלל הוא. דהא מיבעא בעו התם [צו. ב] למעוטי מאי, ואמרינן למעוטי יין קוסס ויין מזוג ויין מגולה ויין של שמרים ויין שריחו רע, דתניא לא יביא ואם הביא פסול. ושיילינן למעוטי מאי מכל הני (אלימא) [אלימא] למעוטי מזוג, עלווי עלייה, ואי למעוטי של שמרים היכי דמי אי דרמא תלתא ואתא ארבעה, חמרא מעליא הוא. כלומר לברך עליו בורא פרי הגפן ולקדש עליו ואף על פי שפסול למזבח. אלא למעוטי שריחו רע. אי נמי למעוטי מגולה ואף על גב דעבריה במסנת ומשום הקריבהו נא לפחתך [מלאכי א, ח]. והילכך מבושל נמי דמשבחו אומר עליו קדוש היום. ומנא לן דבשולו משבחו דתנן בפרק בתרא דתרומות [פי"א מ"א] אין מבשלין יין של תרומה מפני שממעיטו ממדתו ורבי יהודה מתיר מפני שמשבחו. אלמא לכולי עלמא משבוחי משבח ואפילו לתנא קמא, דהא לא אסר אלא מפני שממעטו ממדתו.

והא דתנן בפרק שני של תרומות [מ"ן תורמין מ"ן שאינו מבושל על המבושל ולא מן המבושל על שאינו מבושל זה הכלל כל שהוא כלאים כחברו לא יתרום מזה על זה ואפילו מן היפה על הרע שאינו כלאים בחברו תרום מן היפה על הרע ולא מן הרע על היפה. דאלמא מבושל רע דאישתני לגריעותא. תירצו בירושלמי [תרופות פ"ב ה"ג] בשם רבי יוחנן דההיא רבי יהודה היא דסבר שהוא משתנה לגריעותא. והא דתנן בפרק בתרא רבי יהודה מתיר מפני שמשבחו, מוחלפת השיטה היא והכי תנינן אין מבשלין יין של תרומה דברי רבי יהודה וחכמים מתירין מפני שמשבחו. ורבי אלעזר תירץ תמן בכהן וכאן בבעלים. כלומר אין מחליפין את השיטה דלכולי עלמא אשבוחי משבח, ומתניתין דבפרק בתרא בכהן שבא לבשלו אחר שנתנוהו לו הבעלים חי, ובההיא אמרי רבנן דאין מבשלו מפני שממעטו ממדתו ואף על פי שמשבחו, ורבי יהודה מתיר הואיל ומשבחו. אבל ההיא דפרק שני ששינו שאין תורמין מן המבושל על שאינו מבושל היא בבעלים. פירש לפי שהבעלים מפרישין אותו לפי מדתו שהיה קודם שנתבשל, ולפיכך אסור לפי שנותן לכהן פחות מן הראוי לפי מדתו של

עכשיו. נמצא כי לדברי רבי אלעזר אשבוחו משבח לכולי עלמא, ולדברי רבי יוחנן דמחליף השיטה משבוחו לכל הפחות לרבנן, וקיימא לן כותיהו

ובהדיא אמרו בירושלמי שיוצאין ביין מבושל בפסח בארבע כוסות, דאלמא אומר עליו קדוש היום ואומר עליו בורא פרי הגפן ואומר עליו את השירה. ואפילו יין שערבו בו דבש ותבלין מקדשין עליו ואף על פי שאינו ראוי לגבי המזבח. דגרסינן בירושלמי בשבת פרק (המצניע) [הפוציא יין ה"א] לענין ארבע כוסות מהו לצאת בקונדיטון מן מה דתני בר קפרא קונדיטון כיון דהא אמרת יוצאין בקונדיטון. מהו לצאת במבושל רבי יונה אומר יוצאין ביין מבושל. וקונדיטון היינו יין דבש ופלפלין וכדאמרו בהגדה [מסכת סופרים פט"ו מ"ז] נמשלו דברי תורה לקונדיטון מה קונדיטון יש בו יין דבש ופלפלין אף דברי תורה כך.

L

בה

נכפל במיוחסות ס"י קצא

שאלת עוד יחיד שקבל עליו תענית אומר עננו ביום צום התענית הזה, כי הא דאמרינן [כרבות כ"ג, ב] לישתתף איניש בהדיה צבורא, או יאמר בלשון יחיד.

תשובה אומר עננו ושפיר דמי, דלעולם לישתתף בהדיה צבורא. וכך אנו עושין מעשים בכל יום. ואם בא להוסיף ולומר דברים שהם דברי תחנונים ורצוי ובקשת רחמים כעין מה שהוא צריך לשעתו בלשון יחיד, וכעין קבל חלבי דמי שנתמעטו בתעניתו כחלב ודם שהיו מקריבין על גבי המזבח וכיוצא בזה, אף על פי שהוא אומר בלשון יחיד שפיר דמי.

כו

נכפל לקמן ס"י תקצג

שאלת מה שייסד הפייט באזהרות הפסח נמנע שלא ילויש חרש שומה וקמן וגר שכפר. וכל האוכל מצה על ידיהם יבוש ויחפר ואף על פי שאתה ישראל בר דינה ושפר [בפדנר טו, לא] כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר. אם הלכת כן ואפילו במצוה של מצוה, כי לא מצאתי כן בשום מקום שיהא אסור ללויש חרש שומה וקמן.

שאלות ותשובות

לרבנו הגדול מרנא ורבנא
הרב יצחק בר ששת זצ"ל

יו"ל מחדש
ע"פ כתבי יד ודפוס ראשון
עם מבוא, ציונים, מקורות, הערות ומ"מ לד' חלקי שו"ע

בעריכת

דוד מצגר

חלק ראשון: א — שמח

מכון אור המזרח
מכון ירושלים • תשנ"ג

רצ יש צהן שיהיה יולא מהן ע"י דריכה ועצירה, והמים קולטין הלחות ההוא והוא יין גמור, ויש ממנו חזק ומשובח בריחו וטעמו כמו היין המשובח הנעשה מענבים בשאר ארצות. והרב רבינו אשר ז"ל⁶ כ"כ וז"ל, ויין זמוקים מקדשין עליו. ולא שגא מכמשי בגופניהו ולא שגא נלטמקו ע"י חמה או ע"י תולדות האור כגון שהכניסם צמחין למהר זמוקן, או שחלאן בעשן, והוא שיגא מהם קצת לחלויות כשמעזרין אותן. אבל אם אין צהן לחלויות ואין יולא מהן דבר אלא ע"י שרייה ששורין אותן צמים לא עכ"ל. והרי זה מצוה.

עוד אפשר שהמורה לכס לאסור דמה זה לתמד, דכל היכא דרמא חלחא מיא ולא אחי ארבעה לאו חמרא הוא וה"ל אין מוילאין יותר מהמים שנותנין בהם. וגם זה אינו שכבר כתבו המפרשים ז"ל⁸ שזהו דוקא בשמרים א"ג צפורלנין הנדרכים צגת ע"י קורה, שהקורה דוחקת ומוילאה כל לחלויות שבהם. אבל צפורלנין שלנו שהן נדרכין ברגלי אדם ורמו בהם מיא והיין נמשך מאליו לא אמרינן הכי. שהרי ברוב הפעמים אינו מולא כדי מדתו ואפ"ה חמרא מעליא הוא, לפי שהפורלנין עלמן זולעין המים והיין יולא מאליו. הלכך הכל לפי טעמו וריחו כ"כ המפרשים ז"ל. וכך הוא הענין ציין זמוקים הלכך חמרא מעליא הוא ומקדשין עליו⁹.

הקריבוהו נא לפחתך². אבל יין מגתו כיון שאינו פסול לנסכים כדמתי רבי חייה יין מגתו לא יצא ואם הציא כשר. מקדשין עליו אפילו לכתחלה, כדאמר רבה קוחט אדם אשכול של ענבים ואומר עליו קדוש היום דמשמע אפילו לכתחלה, דלענין קדוש היום ליכא הפרש צין לכתחלה לדיעבד, אלא דלגבי מוצה לא יצא לכתחלה, לפי שאינו מן המוצה. ויין זמוקים נמי אמרין החם דלגבי מוצה לא יצא ואם הציא כשר וכיון שכן לגבי קדוש מקדשין עליו ואפילו לכתחלה³.

אמנם הגאונים ז"ל⁴ אמרו ללאו בכל זמוקים שרי לקדושי עלייהו. אלא כגון דכמישין בגופניהו, וכד עזרת להו נפקא מינייהו לחלויות, הני הוא דשרינן להו צמיא ומעזרין להו ומקדשין. אבל אם צישן דכי עזרת להו לא נפקא מינייהו לחלויות לא מקדשין עלייהו כמ"ס זה בהלכות הרי"ף ז"ל⁵. והמונע אחכס לקדש צו נחלה בצבירה צו מפני שהזמוקים צארץ הזאת לא מכמשי בגופניהו. אבל אין שומעין לו שלא אמר כהלכה, שאין הדבר תלוי בכמשי בגופניהו. אלא בשיהיה צהן לחלויות כשעזרין אותן ולא יהיו יצויות לגמרי שאפילו ע"י דריכה ועצירה לא יולא מהן לחלויות כלל. שאם הם צבדר זה הטעם שקולטין מהן המים קיוהא צעלמא הוא. אבל הזמוקים שעזרין מהם יין צארצות האלו, אף אם לא נלטמקו בגופניהו ונלטמקו צחמה או צחמי האור, לחלויות

סימן י

76 עוד לו ז"ל שאלת אם מקדשין ביין שנחערב בו דבש.

בהגדה⁸ שהקונדיטון יש צו דבש. דאמרין החם למה נמשלו דברי תורה לקונדיטון, מה קונדיטון יש צו יין דבש ופולפלין וכו'. וכיון שיוצאין צו לד' כוסות, למדנו שמקדשין צו. שהרי כוס ראשון מן הד' כוסות אומר עליו קדוש היום.

ובטעם זה ג"כ אמרין שמקדשין ציין מצויל או מעושן אע"פ שפסולין לנסכים. שהרי לא נפסלו לנסכים אלא מפני שנשחטו מצרייתן ואין דרשינן כבש ונסכים מה כבש שלא נשחטה אף נסכים שלא נשחטו כדאי' צפ"צ דצבורות⁹ ולא שיהיו נפסלין מחמת גריעות, דאדרבא הצול משביחו וכדחנן צפרק צמרא דחרומות¹⁰ אין מצבלין יין של חרומה מפני שממעטו ר' יהודה מחיר מפני שמשביחו. וכן העשן משביח היין כדאמרין צפ' לא יחפור¹¹. צאמת ציין החירו מפני שמשביחו ר"ל העשן, וכיון שכן לא נפסלו לקדוש היום

תשובה יש מן הגאונים¹ שאמרו שאין מקדשין צו, אף אם לא נחערבו צו ממנו רק משהו צחצית גדולה של יין, מפני שאינו ראוי לנסך ע"ג מוצה. וכן אם נחערב צו מעט שאור כמ"ס זה לר"ס ז"ל². וכן הציא צבצרא אחרת³ שיש מתירין. כי לא אמרו אין מקדשין אלא על היין הראוי לנסך ע"ג המוצה אלא לאפקוי מגולה ושריחו רע שנפסל למוצה מחמת גריעותו. אבל יין שנחערב צו דבש שאינו נפסל מחמת גריעותו מקדשין עליו⁴. והראב"ד ז"ל הכריע צהשגות⁵ כדברי המתירין וכן הכריעו כל האחרונים ז"ל⁶. והציאו ראיה ממ"ס צירושלמי דפסחים⁷ לענין ד' כוסות מהו לצאת צקונדיטון, מן מה דמתי צר קפרא צקונדיטון ציין הדא אמרה יולאין צקונדיטון ע"כ. ומפורש

סי' רעב מצייין לתשובה זו. וכ"ה בשו"ע שם סעי' ו, ועיי"ש בסעי' ז, ובבבא ג' ס"ק י' ורי"א. ועיי' שו"ת כנה"ג אור"ח סי' א. ופני הארי החי סי' לח אות ה. י' רב האי גאון מובא בטור אור"ח סי' רעב. 2 הל' שבת פכ"ט ה"ד. 3 מהגאונים ראה מ"מ שם. 4 כך מבאר המ"מ שם. 5 שם. 6 רמב"ן רשב"א וריטב"א מאירי ב"ב צו, א, טור אור"ח סי' רעב בשם העיטור, וכ"פ בשו"ת הרשב"א ח"א סי' כד, וכ"כ המ"מ שם, ולזה הסכימו האחרונים. 7 פ"ה ה"א. 8 פסיקתא דר"כ פסקא בחדש השלישי. 9 יז, א. 10 פ"א מ"א. 11 ב"ב כ, א.

2 מלאכי א, ח. 3 עיי' שו"ת צ"צ (החדש) אור"ח סי' כח אות ב שתמה על ראית הריב"ש. 4 כ"ה בה"ג בסוף הל' קדוש והבדלה, ובאוצה"ג פסחים צט, ב חלק התשובות סי' רכא-רכד, הביא כמה תשובות מגאונים שיין צמוקים כשר לקידוש. 5 פסחים פ"י (דף כב. ב) סי' תשמט בשם רבוותא. 6 ב"ב פ"ו סי' י. 7 ב"ב צו, ב וצו, ב. 8 הרשב"א ב"ב צו, א ד"ה כל, ובספרו תורת הבית ב"ה ש"ג, ר"ן על הרי"ף פסחים שם דף כג, א ד"ה ומיהו, ועיי' מ"מ הל' שבת פכ"ט הט"ו. 9 הבי"ב בבדק הבית אור"ח

כי לא אמרו¹² אין מקדשין אלא על היין הראוי לנסך ע"ג מזבח אלא למעוטי הנפסל מחמת גריעותא. והיינו לאמרין בגמרא עלה למעוטי מאי אילמא למעוטי יין מווג עלוייה עלייה, כלומר דאע"ג דאפסיל לגבי מזבח כיון דלא אפסיל רק מחמת שאינו

משכר ולא מחמת גריעותא שבגופו, דאדרבא עלוייה לא אפסיל לקדוש. וגם בירושלמי צ"ע ע"פ¹³ אמרו ג"כ לגבי ד' כוסות יולאין ביין מבושל, והרי כוס ראשון אומר עליו קדוש היום, וא"כ למדנו שמקדשין בו¹⁴. נאם העלוב יצחק בר ששת ז"ל.

סימן יא

גם כן לרבי עמרם אפרתי בן מרואם י"א

אח יקר ונעלה ישמרך שומר ישראל. הן אמת כי הגיע לי אגרתך הראשונה אשר שאלתני בה מענין גט האנוסה שחתמו בו אנוסים. וכן מענין אשה גרושה מגיקה ואין הוולד מכירה אם צריכה להמתין כ"ד תודשו. והאגרת השנית אשר נפלאה בו על לא השיבותיך על האגרת הראשונה ויראת פן ואולי לא הגיעו לידי ובאת לידי אחר. אל תירא כי באו לידי כלנה. ואשר לא השיבותיך אז בבא הראשונה היתה נסכה להיותי אז טרוד מאוד להיותי מעתיק דירתך מן הבית שהייתי דר בו כי סתרוהו על מנת לבנותו, והוצרכתי לשנות דירתי בבית צר וקטן מהכיל וגם להפקיד ספרי ביד שנים שלשה עד כלות בנין הבית ההרוס ואשוב למקומי הראשון.

תשובה דע שמי שעבר על כל מצות התורה באונס ואפי' עבד ע"ז שהדין הוא שיהרג ואל יעבור, אם עבר ולא נהרג לא נפסל לעדות, כיון שעשה כן באונס, ומפני אימת מות נפלו עליו. שהרי אין צ"ד עונשין אותו לא במיתה ולא במלקות, דאנוס רחמנ' פטריה³, מולנערה לא מעשה דבר⁴ ואע"ג שבאותן עברות שדינס שיהרג ואל יעבור, אם עבר ולא נהרג לא קיים מצות ומהצטת את ה' אלהיך בכל לבבך וכל נפשך וגו'⁵, ואם עשה כן בפרהסיא, דהיינו בפני י' מישראל, לא קיים מצות ונקדשתי בתוך בני ישראל, ועבר על לא תחללו את שם קדשי⁶, מ"מ כיון שלא חללו אלא מחוץ האונס לא נפסל לעדות כיון שאין צ"ד עונשין אותו⁷. וז"ל הגמ' צ"ע זה צורר⁸ עני מרי ארבעין צתפיה וכשר צתמיהה. וז"ל הר"ם ז"ל פ"י מה' עדות⁹ איזהו רשע כל מי שעובר עבירה שחייבין עליה מלקות, זהו רשע ופסול לעדות שהרי התורה קראה למחויב מלקות רשע, שנא'¹⁰ והיה אם בן הכות הרשע וכו'. גם צפר' ההוא¹¹ כתב בצאור זה, וכבר מינו כל עבירה שחייבין עליה מלקות רמו למה שמנה כל הלאוין שחייבין עליהם מיתה או מלקות צ"ע י"ט מה' סנהדרין¹². וכ"כ צ"ע מהל' סנהדרין¹³ כל מי שעשה דבר שחייבין עליו מיתה צ"ד באונס, אין צ"ד ממתין אותו, ואפי' היה מצוה שיהרג ואל יעבור אע"פ שחלל את השם, הואיל והוא אנוס אינו נהרג שג'⁴ ולנערה לא מעשה דבר, זו אזהרה לצ"ד שלא יענשו האנוס ע"כ. גם הרשב"א ז"ל כתב בתשובה¹⁴ ישראל שנשחמד מחמת יראה אע"פ שחטא ישראל הוא, ואע"פ שהיה לו ליהרג ואל יעבור מדכתיב⁶ ונקדשתי בתוך בני ישראל, מ"מ כיון שמחמת יראה הוא עושה, ר"ל מפחד שלא יהרגוהו, כיון שאין עליו חיוב צ"ד בשביל כך, וכתיב¹⁵ וחי צהם ולא שימות צהם, ישראל הן ושחיתמן מותרת ואין אוסרין יין צמגען ע"כ. ומ"ש הרמב"ם ז"ל² שהמומרים פסולין לעדות שהם פחותין מן העובדי כוכבים זהו צמומרין ברצון ושלא מחמת אונס, אבל מחמת אונס לא, שהרי פטור הוא מדיני אדם ואף דיני שמים פטור מן הכרת, כמו שדרשו רבותינו ז"ל צת"כ¹⁶ מה שנאמר צנותן מורעו למולך ושמתו¹⁷ פני באיש ההוא לא אנוס ולא שוגג ולא מוטעה.

12 ב"ב צז, א. 13 פסחים פ"י ה"א. 14 בב"י או"ח סי' רעב ד"ה ועל יין מבושל, הביא תשובה זו.
יא 1 עמי מא-מב במהדורות רמב"ם לעם. 2 הלי י. 3 ב"ק כה, ב וש"נ. 4 דברים כב, כו. 5 שם ו, ה. 6 ויקרא כב,

לב. 7 וכ"כ לעיל סי' ד. 8 סנהדרין כו, ב. 9 ה"ב. 10 דברים כה, ב. 11 ה"ג. 12 הלי א-ד. 13 ה"ב. 14 ח"ז סי' מא. 15 ויקרא יח, ה. 16 קדושים פרשה י פי' יג. 17 ויקרא כ, ה.

(24)

Isaiah ben Mali, di Trani

ספר המכריע

לרבינו ישעיה מטרנאני הזקן ז"ל

בעל התוספות רי"ד

צ"ב ערכים

פסקים והלכות

יוצא לאור על פי חמשה כתבי-יד ודפוס ראשון
עם הערות ומראי מקומות, מבואות וציונים ומפתחות

מ א ת

הרב שלמה אהרן בלאמו"ר הרב אברהם יוסף ורטהימר

הוצאת מכון כתב-יד וספר

תשנ"ח

ירושלים

ואינו נראה לי לפרש דברי אביי באוכל מתוך פסולת, דאלו כן לא הוה מחייב חטאת אפילו בקנון ובתמחוי, כל שכן בנפה ובכברה^ב, מפני שהוא שינוי כדפרישית, וכל שכן ביד, אלא ודאי בפסולת מתוך אוכל קאמר ואפי' הכי לברור ולאכול ביד שרי. ויש עוד ראייה ברורה על זה מן המולל מלילות דאמרי'טו מנפח על ידי^ג ואוכל, והרי המנפח בורר פסולת מתוך אוכל הוא, שמפריח את הקשין ומניח את גרעיני החיטין, ואפילו הכי משום דהוי מנפח בידו ואוכל שרי,

ש"מ דאביי נמי בפסולת מתוך אוכל קא מיירי, וכן כתב גם רבינו יוסף ברי מאיר זצוק"ל: אמר לן ר' שיש לסמוך על דברי אביי הואיל ושכחיה רבהי, הילכך מותריה לברור כל דבר בין אוכל מתוך פסולת בין פסולת מתוך אוכל כדי לאכול לאלתר לאחר ברירה, דאביי לא חילק בדבריו, אלא סתם מתיר לברור כדי לאכול מיד. עיין במהדורא תליתאה בפרק ר' אליעזר דתולין^י.

ערך כד

יין מבושל אם מברכים עליו בורא פרי הגפן

76 * גרסינן בגמ' ירושלמית פרק המוציא יין^א: מהו לצאת ביין מבושל, רבי יודה אומר יוצאין ביין מבושל, רבי יודה כדעתיה, דר' יודה שתי ארבעת^ב כסי דלילי פסחא וחזיק רישיה עד עצרתא. הנה למדנו

מכאן שיין מבושל לא בטל מתורת יין, ומברכין עליו בורא פרי הגפן. אבל בתשובות דרב פלטואיה גאון זצוק"ל מצאתי כתוב: דייין פיון שנתן אור תחתיו וחם עד כדי שייעקר להרתח אין בו משום

לכ"י א: לוכל. ובנדפס חסר. כג נראה דיש כאן ט"ס בסדר הדברים וצ"ל: אפי' בנפה וכברה, כל שכן בקנון ותמחוי. כג*) בכ"י א: מנפח יד על יד, וראה בהע' טו*. כד) בכ"י ק: רבא, ועי' בהערה כב. כה) ע"פ כ"י א, ובנדפס חסר "מותרי". כו) חוספות רבינו שבת קלח, א ד"ה אמר ר' זירא, וז"ל: ואוכל מתוך הפסולת דאמרי' דהוי שינוי, כגון שבורר האוכלין אוכל אוכל ומניח הפסולת שם, שאין דרך העולם בכך, ובורר דתנן בפרק כלל גדול בנפה וכברה, הוי דומיא דמרקיד, אלא שהמרקיד בקמח והבורר בחטים, והמורה פ"ה התם במשנה (רש"י עג, א ד"ה הבורר) הבורר פסולת בידיו והמרקיד בנפה, ואינו נראה לי דהתם אמרי' אלא אמר רב יוסף בורר ואוכל ביד בורר ומניח ביד, ובקנון ובתמחוי לא יברור ואם כירר פטור אבל אסור, בנפה ובכברה לא יברור ואם כירר חייב חטאת, אלמא אין חיוב חטאת נוהג אלא בנפה וכברה. והנה באג"ט שם אות כג כתב

שמוה שכתב רבינו עיין במהדורא תליתאה כנראה שחזר בו ממה שכתב בספר המכריע, אולם לפי שהבאנו לעיל בהע' ט את דברי הרי"ז הוכחנו שהכרעת רבינו הוא כפי מה שכתב בהמכריע, וציין לעי' במהדורא תליתאה כלומר, שכאן הוא חוזר ממש"כ בפסקיו, וראה בהע' יז. * תוכן ערך זה הביא השב"ח ח"א סי' קמה בשם רבינו. ובפסקי רבינו לבבא בתרא ח"ב עמ' יד מציין רבינו לעיין בהילכתא כ"ד בספר המכריע. א) בכ"י וכו"מ: גרסינן בפרק המוציא יין ירושלמי. בכ"י א: בפרק המוציא יין ירושלמי. ב) פ"ח, ה"א. ג) לפנינו בירושלמי: ר' יונה, וכ"ה בירושלמי שקלים פ"ג, ה"ב ופסחים פ"י, ה"א. וכן גם בהמשך, ועיין באהבת ציון וירושלים שבת, עמ' 107-108 הראשונים שהביאו הירושלמי הזה וגרסתם. ד) ע"פ כ"י וכו"מ וכ"ה, וכ"ה לפנינו בירושלמי. ובנדפס: ארבעת. ה) בכ"י מ

יין נסך, ולא משום גילוי, ואין אומרים עליו שירות, ואין מברכים עליו אלא שהכל, ואין [הדבר תלוי אם] ראוי לשותתו בין חי בין מזוג, אלא כיון שהגיע לשיעור זה שפירשנו, יצא מכלל יין ונקרא יין מבושל.¹

ואינו נראה לי דין מבושל בטל מתורת יין, דאדרבה כשבישלו עילויי עלייה ואשבחיה, כדתנן בפרק בתרא דתרומות², אין מבשלין יין של תרומה מפני שממעטו, ורבי יהודה מתיר מפני שמשביחו, אלמא יותר הוא חשוב המבושל ממי שאינו מבושל.³

ואי קשיא ממאי דתנן בפרק שני דתרומות⁴: תורמין זיתי שמן על זיתי כבש, אבל לא זיתי כבש על זיתי שמן, ויין שאינו מבושל על המבושל, אבל לא המבושל על שאינו מבושל, אלמא שיין שאינו מבושל משוכח מן המבושל, כבר הקשו קושיא זו בירושלמי⁵, דגרסינן התם⁶: כולה מתניתין רבי יהודה היא

דאמר לעולם הוא תורם מן היפה, ולא כרבנן דאמרי⁷ מן המתקיים, והילכך תורמין זיתי שמן שהן יפין ואינן מתקיימין על זיתי כבש שהן מתקיימין ואינן יפין, שמפני שאין דרכן לעשות שמן מהן כובשין אותן לאכילה, וכן יין שאינו מבושל שהוא יפה ואינו מתקיים, תורמין אותו על המבושל שאינו יפה ומתקיים, וקשיא דרבי יהודה אדרבי יהודה, הכא אמר המבושל רע, ותמן תני רבי יהודה מתיר לבשל יין של תרומה מפני שהוא משביחו, אלמא מבושל יפה, ופריק רבי אלעזר לעולם שאינו מבושל יפה הוא, דהא שתו ליה כולי עלמא, אבל המבושל לא שתו ליה כולי עלמא, והתם דמתיר רבי יהודה לבשלו בכהן עסיקנן, ומשביחו⁸, פירוש כודאי ישראל שיש לו מבושל ושאינו מבושל יתרום משאינו מבושל, שהוא טוב וראוי לשתייה לכל העולם, שהמבושל מעטים הם בעולם השותים אותו, והילכך לא יתרום אלא דבר הראוי לשתייה, אבל אחר שנתן התרומה לכהן,

(בשבה"ל ח"ב כרך הראשון עמ' לו (חסידה) נוסף: אלא, וכצ"ל), שהכל, ואין הדבר תלוי אם ראוי לשותתו בין חי ובין מזוג, אלא כיון שהגיע לשיעור הזה שפירשנו יצא מכלל יין ונקרא יין מבושל, וכן השיב רב פלטוי גאון זצ"ל. (ט) פי"א, מ"א. (י) בספר המנהיג עמ' חסט (הוצ' רפאל) הביא גם הראיה הזאת וכתב: ולתנא קמא מפני שממעטו קאמ', ולא מפני שפוגמו, אלא לדברי כולם משביחו, ודבר זה נראה לעינים שכן הוא ומעשים בכל יום, וראה במצויין שם. (יא) משנה ו. (יב) בספר המנהיג שם הקשה קושיא זאת מעצמו, ולא הזכירו בשם הירושלמי, וכנראה לא היה הירושלמי הזה לפניו, ותי: התם היינו טעמא דראשית דגנך תירושך ויצהרך כת' תירוש בעי שיתרום, וליכא, דאישתני, ואע"ג דאישתני לעלוייא. (יג) תרומות פ"ב, ה"ג. (יד) שם ה"ב במשנה. (טו) גי' רבינו בירושלמי שונה מהירושלמי שלפנינו, וכגי' רבינו כ"ה

ובשבה"ל: פלטוי. (ו) עפ"י שה"ל. (ז) בשבה"ל: הזה. (ח) ברי"ץ גיאאות ח"א עמ' ג כתב: ואמר מר רב האי דייקו הגאונים הראשונים יין מבושל וכו', וכ"ה בשם רב האי בספר העיטור ח"ג דף קלד, ע"ד (ה' רמ"י) ובספר המנהיג עמ' תסח (ה' רפאל), וראה בשו"ת הגאונים שערי תשובה סי' ד. — ולענין שיעור הבישול, בספר העיטור שם בשם הרי"ץ גיאאות כתב — וכ"כ בטו"ח סי' ערב — דאפי' בישול מעט פוסל, אכן בשבה"ל שם כתב: ורבינו יצחק הגדול זצ"ל השיב להר"ר יקותיאל זצ"ל בלשון הזה כך למדנו מרבוחינו יין לא דבר הוא שצריך לבשלו כמו בשר ודגים, או כמו מליח, שיש לחלק בין בישל כל צרכו, לשלא בישל כל צרכו, יין הוא דבר תלוי לשנותו מכמות שהיה, כיון שנתן אור תחתיו ונתחמם עד כדי שיעקר להרתיח רתיחות, אין בו משום יין נסך, ולא משום גילוי, ואין אומרים עליו שירות ותשבחות, ואין מברכין עליו

אם רוצה הכהן לבשלו ולשתותו מותר, שכיון שהוא אוהב לשתות את המבושל, אדרבה יותר ויותר משביחו כשמבשלו, שמה שאמרנו שהמבושל אינו יפה, זהו לסתם בני אדם שאינם שותין אותו, אבל מי שאוהב לשתותו יותר ויותר הוא משתבח בבישולו^ט. הנה מכאן למדנו עוד שהיין המבושל יותר הוא משובח ממי שאינו מבושל, והילכך מברכין עליו בורא פרי הגפן.

← ודברי הגאון נראה לי שהן דחויין, ומפני שראה בפרק אין מעמידין דגרסינן התם^י דיין מבושל אין בו משום גילוי, ואין בו משום יין נסך, דימה ואמר שגם אין מברכין עליו בורא פרי הגפן. ולא היא, דהאי דאין בו משום יין נסך, לאו משום דלא מיקרי יין, אלא משום דאין דרכן של גוים לנסכו^{י*}, ולא דמי לחומץ, דחומץ ודאי בטל מתורת יין, ואין תורמין חומץ

על יין, ואם תרם אין תרומתו תרומה, כדתנן בפרק שלישי דתרומות^י, התורם חבית של יין ונמצאת של חומץ, אם ידוע שהיתה של חומץ עד שלא תרמה, אינה תרומה, אבל לגבי יין מבושל, אפילו למאן דאמר אין תורמין מן המבושל על שאינו מבושל, זהו לכתחילה, משום דבעינן מצוה מן המוכר, אבל אם תרם תרומתו תרומה, דומיא דזיתי שמן וזיתי כבש, וכדתנן^י כסיפא דההיא מתניתין, תורמין מן היפה על הרע, אבל לא מן הרע על היפה, ואם תרם מן הרע על היפה תרומתו תרומה, והילכך כיון ששינוי בתרומות שהוא משביחו, וגם הנה בירושלמי אומר שיוצאין בו בארבעה כוסות של פסח, אין לפרסם בדבר שלא נברך על המבושל בורא פרי הגפן^ז, שאין לעקור דברי תלמוד ירושלמי אלא כשחולק על תלמוד בבלי שלוני^א, ודבר זה לא נמצא בכל התלמוד שלא נברך על המבושל בורא פרי הגפן^ב.

למעוטי, ובתשובות הרשב"א ח"א סי' כד, וראה בראב"ה שם, ובשנות אליהו להגר"א תרומות שם. (יז) ע"ז ל, א. (*י) דאה באר היטב אר"ח סי' רב, אות ב, ובמגן אברהם שם סי' ב. (ח) מ"א. (ט) ע"פ כ"א כ"ק וכ"מ. ובנדפס: וכו' חנן. (כ) במגיד משנה הל' שבת פכ"ט הי"ד כתב שאפי' לדעת הרמב"ם שאין מקדשין על יין מבושל, אבל אומרים עליו בורא פרי הגפן, וראה בב"י אר"ח סי' רב שתמה על רבינו ידועם דהיכן מצא דהרמב"ם סובר דאומר עליו שהכל, ורק כתב דאין מקדשין עליו מפני שפסול לנסך ע"ג המזבח. (כא) דאה תשובות הרי"ד עמ' תמב. (כב) בפסקי ריא"ז פסחים עמ' רג כתב: וכן היין המבושל ראוי לקדש עליו ולהבדיל עליו, ויוצאין בו בארבע כוסות של פסח, כמו שמבואר בתלמוד ארץ ישראל בפרק המוציא יין וכן ביאר מו"ה. וכן פסקו בטוש"ע אר"ח סי' רב דעל יין מבושל אומר עליו בפה"ג, וראה בב"י שם שהביא את דברי השבלי הלקט בשם רבינו דאין לעקור את דברי הירושלמי

בריבמ"ן ובראב"ה ח"ב עמ' 54 וברא"ש ב"ב פ"ו סי' י. ועיין אר"ז ח"א סי' קסב, ובחדושי הרמב"ן ב"ב צז, ב ד"ה למעוטי מגולה. (טז) בריבמ"ן ובר"ש שם מ"ו פ"י שמשביחו, שמשתבח בזה במה שנעשה יכול להתקיים, אבל עצם היין מגרע ע"י הבישול, וכ"ה בפ"י הרא"ש על משניות תרומות פ"ב, מ"ה שנדפס בספר פי שניים, אכן בפסקי הרא"ש ב"ב שם פ"י: כאן בכהן כאן בבעלים, הא דאמר אבל לא מבושל על שאינו מבושל היינו בבעלים, לפי שהן תורמין לפי מדה שהיה מן היין קודם שבשלו, והכהן חפץ יותר ברבוי יין בלא בישול, לכך חשיב ליה רע לגבי כהן, וגם יש אנשים שאין יכולים לשתות יין מבושל, לפי שמחמת חזקו כואב לו בראשו, הילכך חשיב רע לכהן אם אין דרכו לשתותו, והא דפרק בתרא, בכהן, רבנן אסרי אע"פ שמשביחו, משום הפסד תרומה, ור' יהודה שרי מפני שמשביחו, מבואר מהרא"ש דעצם היין משתבח ע"י הבישול כפי רבינו, וכ"ה בחידושי הרמב"ן שם, וריטב"א (בלוי) ב"ב צז, ב ד"ה אי

(28)

Isaiak ben mali di Trani

תשובות הרי"ד

לרבנו ישעיה דטראני הזקן ז"ל

יר"ל לראשונה על פי כתב-יד קמברידג'
עם הערות ומראי מקומות, מבואות ומפתחות

מאת

הרב אברהם יוסף בה"ר משה וורטהיימר

מכון התלמוד הישראלי השלם, ירושלים

„יד הרב הרצוג“—איחד מפעלים תורתיים-ספרותיים (אמ"ת)
הוצאת מכון התלמוד הישראלי השלם, ירושלים

בסיוע קרן ווארצוויילר וקרן אסטורא מאיר

תשכ"ז

דחיקי במנה שנתתי לך על הכסות ועל הפירות ולא נתת לי (ז). ואילו כן מה לו להזכיר כסות ופירות הוה ליה למיתני או שיש לי בידך מנה אלא ודאי הדבר מבואר שכסות נתן לו והוא נאמן על ידי מיגו, והירושלמי בפירוש מוכיח שהוא חולק עם התלמוד בבלי שלנו, וזאת היא סברת הירושלמי דקסבר מיגו להחזיק אמרינן מיגו להוציא לא אמרינן (ז). כגון שהוא תפוש כליו של חבירו והוא מדברים העשויין להשאל ולהשכיר שאין להם חוקה ועל ידי מיגו יש להן חוקה כגון שאין לו עדים שראוהו בידו דמיגו דאיבעי אמר אין לך בידי כלום כי אמר דידך הוא ולקוח הוא בידי נאמן, וכן נמי המחזיק בקרקעו של חבירו ואין לחבירו עדים שהייתה שלו או של אבותיו וזה אומר אתה מכרתה לי דמיגו דאיבעי אמר שלי היא ואינה שלך כי אמר מכרתה לי נאמן, אבל להאמינו על ידי מיגו

להוציא מטבע מיד חבירו לא אמרינן, ותלמודא דידן סבר דאפילו להוציא אמרינן (ח). וכל היכא דפליגי הירושלמי עם תלמוד בבלי שלנו על הבבלי אנו סומכין שהוא נכתב להוראה כדאמרינן (ח"י) : רבינא ורב אשי סוף הוראה, וגם בתלמוד שלנו יש חלוקות בין האמוראים במיגו כדאמרינן בשילהי דיני ממונות בתרא (ט) : ההיא אתתא דנפק שטרא מתותי ידה אמרה ידענא ביה דפריעא הוא, ובלישנא בתרא אמר רב נחמן דלא מהימנא, אמר ליה רבא והא איבעיא קליתיה, ואותביה רבא לרב נחמן ואיתוקם בתיובתא, ובכמה מקומות יש חלוקות בדין המיגו ומכל מקום אחר מסקנא דהילכתא אנו סומכים (ח). גם בירושלמי אם חולקים האמוראים עם התלמוד שלנו אין לנו לסמוך עליו ולדחוק התלמוד שלנו ולהוציאו משמועתו ולהוליכו אחריו.

צב

נאמנות אב ואם על כשרות בניהם

* מאי דכתב מר על השאלה שנשאלה לפני רבינו יוסף זצ"ל, מי שנוולד לו בן והכניסו אותו לבבית מילה, ופירנסו, וגידלו, ולימדו תורה, ולימדו אומנות, והשיאו והוליד בנים

ובנות, והבן עושה [לאביו] כל המצות המוטלות עליו מורא וכיבוד ופרנסה משלו עד [שנעשה] בן מ' שנה בחוקת כשרות, והוליד בת והשיאוה אותה, ועדיין אביו ואמו קיימין זקן וזקנה זה

שם. (לו) פירוש זה לתוספתא מביא בהגהות מרדכי שם, ועיין לעיל הערה ט פירוש הרז"ה לתוספתא. (לז) במרדכי ובהגהות שם מביא משם רבינו שמחה רא"י זו מזה הירושלמי דלא אמרינן מגו להוציא תביעתו ולהחזיק בתפיסתו, ובהגהות מרדכי מביא מצאתי בתוספות הרב רבינו ברוך דהכי פירש הירושלמי דהוי עדים בדינר, וה"פ את אודית לי בעל כרחי כיון שיש עדים ואין כאן מגו, ועיין ספר השלמה ריש ב"מ, ונראה דמפרש האי ירושלמי כפירוש רבינו ברוך, עיין בהערות שם. (לח) דעת הריב"ם בבא בתרא לב, ב תוספת ד"ה אמאי קא סמכת דמיגו להוציא לא אמרינן, וכ"כ תוספות ב"מ ב, א ד"ה וזה נוטל רביע, וכ"ה שיטת הרבה ראשונים, וכ"ה להלכה בשו"ע ח"מ סימן פב, סעיף יב, ודעת רבינו כשיטת הר"י בתוספות ב"ב שם, דמיגו להוציא אמרינן ועל ההיא קשיא דהקשו בתוס' ב"מ שם דיהא נאמן במיגו דאי בעי אמר כולה שלי תריץ רבינו : הא לאו מילתא היא דא"כ מה הועלנו בהודאתו אם כך היה הדין בערמה טען כך שאמר מי הביאנו לומר כולה שלי שלא יאמינו לי מוטב שאומר הציה שלי ויאמינו לי ויתנו לי הציה, א"ו אין זה מיגו דאיוהו

מיגו שכל מה שיאמר הוא נאמן אבל זה אם יאמר כולה שלי אינו נאמן ובעבור זה לא אמר כולה שלי שלא יחזיקוהו העולם רמאי והלכך אין כאן מיגו, ותיורין התוס' שתירצו דהוי מיגו להוציא לא נראה בעיניו עיי"ש. (לח"י) בבא מציעא פו, א : רב אשי ורבינא סוף הוראה וסימנך עד אבוא אל מקדשי אל (תהלים עג, יז). (לט) סנהדרין לא, א. (מ) דעת רוב הפוסקים כשיטת רבינו, רב האי גאון בתשובה (מביאו הרמב"ן ; העיטור ח"א עמוד סח ; בעל התרומות שער מט ח"ד אות נ) : והכין חזינו, דאית ליה למיתפסה לפקדון על מה דאית ליה כו', וכ"כ רבינו חננאל (מביאו הריב"ש סימן שצו), ובמרדכי בשם רבינו יואל ריש ב"מ סימן רכו ; והלכה רווחת בישראל כל שבידו נאמן לטעון עד כדי דמיו, וכ"פ בשו"ע סימן עב סעיף יז בהגה"ה שם.

* רוב תשובה זו עד "וזה גדול בשנים" הכניסה רבינו בספרו המכריע" סימן סד, וכן כמה פסקאות מתשובה זו נמצאות בפסקיו ובתוספותיו של רבינו יבמות סט, ב ; קדושין עה, ב ; עה, א ; בבא בתרא קכה, כ. כל הבא במרובעים בתשובה זו תקנתו ע"פ ספר המכריע.

ו שבקדשין על שבר. ודוקא במקום דהוי חמר מדינה, דהיינו שאין בין כלל העיר. ויש אומרים שאין בין גלגל מהלך יום סביב העיר (עור עמוד קמג). ומה שכתב שאין בין כלל העיר, פירושו שכלל השנה אין בין שם, וכן משמע בגמרא (שפתי קו, א) דהא אמימר (ב) בת עוות. וכתב המרדכי (שם א, ג) ואם בשנה זו לקה היין ואינו מלוי, מיקרי השכר חמר מדינה, ע"כ. ואם אין בין ישראל מלוי, אף על פי שיש עכו"ם מלוי לית לן בה, ואם היין ציורק מכל מקום מקרי מלוי (נ"י) שם ד"ה וכמו, בשם הגהות מיימוניות תשובות דשי"י לספר הפלאה

סימן ד (כ"ג) שבת כט, ז' אות ד). ונראה לי דאין מקדשין על יין שרף, אלא אם כן במדינות שרוב שתיית ההמון הוא יין שרף ככל היום, וכמו שכתבתי סימן קפ"ג (ס"ק ג), וכן משמע ברמב"ם (שבת כט, ז') ונראה סימן שפ"ג. ועיין סימן (ס"ו) ער"א סעיף י"ג: ז' על הפת. ומנהג ידיו עליו, כמו שכתוב סימן חפ"ג: (סוספות שפתי קו, כ' ד"ה מקדש) סוגר דאין מקדשין אריפתא:

(א) טוב לקדש על השכר. אבל במקום שיש מלוי ודאי יצרך על היין אפילו ביום, אלא דמכל מקום אם היין ציורק כגון במדינות אלו, אין מהדרין אחר יין, כיון שאין חיוב גמור כמו שיש חיוב בלילה סגי בך, ומשום הכי לא נהגו אפילו הגדולים במדינותינו לצרף על היין ביום, ומי שמצרך גם ביום על היין ודאי עושה מן המנובחר, כן נראה לי:

(ב) טוב לקדש על השכר שיברך עליו שהכל קודם ברבת המוציא שאם יברך על הפת תחלה אין כאן שום שינוי ודברי בעם הם: הגה (י) וכן המנהג פשוט כלבני הר"ש (י"ג) ואם יין צעיר ה' לא יקדש על הפת בדרך אהם למהרי"ק ש

ב"ח שפ"ה (א) ראוי לברך עליו. ויין (סימן) כ"ד דין ה' וטור יורה דעה סימן קכ"ג (פ"ד ל"ח) דין (ה') (ת): שפ"ה ח' דבש ופר. חיוב דבש שיהיה, של פירות או של קטם או של דגים, דכ"ו סימן תקכ"ו (מ"ג סוף סימן מהקצו). ושם לקבל (כ"ג):

(ג) מצינו. אבל במקום שהיין מלוי ודאי יצרך על היין אפילו ביום, אלא דמכל מקום אם היין ציורק כגון במדינות אלו, אין מהדרין אחר היין, כיון שאין חיוב גמור כמו שיש חיוב בלילה, ומשום הכי לא נהגו אפילו גדולים במדינותינו כגון רש"ל ומהר"ר שכנא ד"ל לנכר על היין ביום. ומי שצריך גם ביום על היין ודאי עושה מלוי מן המנובחר, ע"כ (ס"ק ו'). כתב המ"א (ס"ק ו) ונראה לי דאין מקדשין על יין שרף, אלא אם כן במדינות שרוב שתיית ההמון הוא יין שרף ככל היום, עיין סימן קפ"ב. ועיין סימן קע"ד (נ"ה) היע"כ ס"ק ט). ונמשכות הלכה שנתה (מ"ג) סימן (ל"ה) (ל"ח) כתב להר"ק דמקדשין בשמירת של שבת על יין שרף, וכן כתוב בהלכות קטנות חלק א' סימן יו"ד והוא נכון:

(ד) מצינו. אבל במקום שהיין מלוי ודאי יצרך על היין אפילו ביום, אלא דמכל מקום אם היין ציורק כגון במדינות אלו, אין מהדרין אחר היין, כיון שאין חיוב גמור כמו שיש חיוב בלילה, ומשום הכי לא נהגו אפילו גדולים במדינותינו כגון רש"ל ומהר"ר שכנא ד"ל לנכר על היין ביום. ומי שצריך גם ביום על היין ודאי עושה מלוי מן המנובחר, ע"כ (ס"ק ו'). כתב המ"א (ס"ק ו) ונראה לי דאין מקדשין על יין שרף, אלא אם כן במדינות שרוב שתיית ההמון הוא יין שרף ככל היום, עיין סימן קפ"ב. ועיין סימן קע"ד (נ"ה) היע"כ ס"ק ט). ונמשכות הלכה שנתה (מ"ג) סימן (ל"ה) (ל"ח) כתב להר"ק דמקדשין בשמירת של שבת על יין שרף, וכן כתוב בהלכות קטנות חלק א' סימן יו"ד והוא נכון:

(ה) מצינו. אבל במקום שהיין מלוי ודאי יצרך על היין אפילו ביום, אלא דמכל מקום אם היין ציורק כגון במדינות אלו, אין מהדרין אחר היין, כיון שאין חיוב גמור כמו שיש חיוב בלילה, ומשום הכי לא נהגו אפילו גדולים במדינותינו כגון רש"ל ומהר"ר שכנא ד"ל לנכר על היין ביום. ומי שצריך גם ביום על היין ודאי עושה מלוי מן המנובחר, ע"כ (ס"ק ו'). כתב המ"א (ס"ק ו) ונראה לי דאין מקדשין על יין שרף, אלא אם כן במדינות שרוב שתיית ההמון הוא יין שרף ככל היום, עיין סימן קפ"ב. ועיין סימן קע"ד (נ"ה) היע"כ ס"ק ט). ונמשכות הלכה שנתה (מ"ג) סימן (ל"ה) (ל"ח) כתב להר"ק דמקדשין בשמירת של שבת על יין שרף, וכן כתוב בהלכות קטנות חלק א' סימן יו"ד והוא נכון:

(ו) מצינו. אבל במקום שהיין מלוי ודאי יצרך על היין אפילו ביום, אלא דמכל מקום אם היין ציורק כגון במדינות אלו, אין מהדרין אחר היין, כיון שאין חיוב גמור כמו שיש חיוב בלילה, ומשום הכי לא נהגו אפילו גדולים במדינותינו כגון רש"ל ומהר"ר שכנא ד"ל לנכר על היין ביום. ומי שצריך גם ביום על היין ודאי עושה מלוי מן המנובחר, ע"כ (ס"ק ו'). כתב המ"א (ס"ק ו) ונראה לי דאין מקדשין על יין שרף, אלא אם כן במדינות שרוב שתיית ההמון הוא יין שרף ככל היום, עיין סימן קפ"ב. ועיין סימן קע"ד (נ"ה) היע"כ ס"ק ט). ונמשכות הלכה שנתה (מ"ג) סימן (ל"ה) (ל"ח) כתב להר"ק דמקדשין בשמירת של שבת על יין שרף, וכן כתוב בהלכות קטנות חלק א' סימן יו"ד והוא נכון:

מבשרת פריזצ'און
הוצאת אגודת ישראל ירושלים
הבית הירוק

